

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a opta)

17 mai 2023*

„Trimitere preliminară – Protecția consumatorilor – Directiva 2011/83/UE – Articolul 14 alineatul (4) litera (a) punctul (i) și alineatul 5 – Dreptul de retragere din contractele negociate în afara spațiilor comerciale – Obligații de informare ale comerciantului în cauză – Omisiune a acestui comerciant de a informa consumatorul – Obligațiile consumatorului în caz de retragere – Retragere după executarea contractului – Consecințe”

În cauza C-97/22,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Landgericht Essen (Tribunalul Regional din Essen, Germania), prin decizia din 27 decembrie 2021, primită de Curte la 10 februarie 2022, în procedura

DC

împotriva

HJ,

CURTEA (Camera a opta),

compusă din domnul M. Safjan, președinte de cameră, domnii N. Piçarra (raportor) și N. Jääskinen, judecători,

avocat general: domnul G. Pitruzzella,

grefier: domnul A. Calot Escobar,

având în vedere procedura scrisă,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru DC, de M. Höffken, Rechtsanwalt;
- pentru Comisia Europeană, de B.-R. Killmann și I. Rubene, în calitate de agenți,

având în vedere decizia de judecare a cauzei fără concluzii, luată după ascultarea avocatului general,

* Limba de procedură: germana.

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 14 alineatul (5) din Directiva 2011/83/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2011 privind drepturile consumatorilor, de modificare a Directivei 93/13/CEE a Consiliului și a Directivei 1999/44/CE a Parlamentului European și a Consiliului și de abrogare a Directivei 85/577/CEE a Consiliului și a Directivei 97/7/CE a Parlamentului European și a Consiliului (JO 2011, L 304, p. 64).
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între DC, pe de o parte, și HJ, pe de altă parte, în legătură cu plata serviciului furnizat acestuia din urmă, în temeiul unui contract încheiat în afara spațiilor comerciale, de o întreprindere care a cedat totalitatea drepturilor născute din contractul în cauză către DC.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

- 3 Potrivit considerentelor (4), (5), (7), (21) și (57) ale Directivei 2011/83:
 - „(4) [...] Armonizarea anumitor aspecte în materie de contracte cu consumatorii negociate la distanță și în afara spațiilor comerciale este necesară pentru promovarea unei piețe interne reale a consumatorilor care să mențină echilibrul corect între un nivel ridicat de protecție a consumatorilor și competitivitatea întreprinderilor [...]
 - (5) [...] [A]rmonizarea completă a informațiilor destinate consumatorilor și a drepturilor de retragere din contractele la distanță și din cele negociate în afara spațiilor comerciale va contribui la un nivel ridicat de protecție a consumatorilor și la o mai bună funcționare a pieței interne a raporturilor între comercianți și consumatori.
- [...]
- (7) Armonizarea deplină a unor aspecte-cheie de reglementare ar trebui să crească în mod semnificativ securitatea juridică, atât pentru consumatori, cât și pentru comercianți. [...]
- [...]
- (21) Un contract negociat în afara spațiilor comerciale ar trebui definit drept un contract încheiat în prezența fizică simultană a comerciantului și a consumatorului, într-un loc care nu este spațiul comercial al comerciantului, de exemplu la domiciliul sau la locul de muncă al consumatorului. În afara spațiilor comerciale, consumatorul poate fi supus unei presiuni psihologice potențiale sau poate fi confruntat cu un element de surpriză, indiferent dacă a solicitat sau nu vizita din partea comerciantului. [...]
- [...]

(57) Este necesar ca statele membre să stabilească sancțiunile aplicabile pentru încălcarea prezentei directive și să asigure punerea în aplicare a acestora. Sancțiunile ar trebui să fie eficiente, proporționale și cu efect de descurajare.”

4 Articolul 1 din această directivă, intitulat „Obiectul”, prevede:

„Obiectivul prezentei directive este acela ca, prin atingerea unui nivel ridicat de protecție a consumatorilor, să contribuie la buna funcționare a pieței interne prin mărirea gradului de similitudine dintre anumite aspecte ale actelor cu putere de lege și ale actelor administrative ale statelor membre privind contractele încheiate între consumatori și comercianți.”

5 Articolul 2 din directiva menționată cuprinde, la punctele 1, 2, 6 și 8, următoarele definiții:

„1. «consumator» înseamnă orice persoană fizică ce, în cadrul contractelor reglementate de prezenta directivă, acționează în scopuri care se află în afara activității sale comerciale, industriale, artizanale sau profesionale;

2. «comerciant» înseamnă orice persoană fizică sau juridică, indiferent dacă este publică sau privată, care acționează, inclusiv prin intermediul unei alte persoane care acționează în numele sau în contul ei, în scopuri ce țin de activitatea sa comercială, de afaceri, meșteșugărească sau profesională în legătură cu contractele care intră sub incidența prezentei directive;

[...]

6. «contract de prestări de servicii» înseamnă orice contract, altul decât un contract de vânzare, în temeiul căruia comerciantul furnizează sau se angajează să furnizeze un serviciu consumatorului, iar acesta plătește sau se angajează să plătească prețul acestuia;

[...]

8. «contract negociat în afara spațiului comercial» înseamnă orice contract dintre un comerciant și un consumator:

(a) încheiat în prezența fizică simultană a comerciantului și a consumatorului, într-un loc care nu este spațiul comercial al comerciantului; [...]

[...]”

6 Potrivit articolului 4 din aceeași directivă, intitulat „Nivelul de armonizare”:

„Dacă nu se prevede altfel în prezenta directivă, statele membre nu pot menține sau introduce în legislația lor internă dispoziții diferite de cele stabilite în prezenta directivă, inclusiv dispoziții mai mult sau mai puțin stricte, pentru a asigura un nivel diferit de protecție a consumatorilor.”

- 7 Articolul 6 din Directiva 2011/83, intitulat „Cerințe de informare pentru contractele la distanță și cele negociate în afara spațiilor comerciale”, prevede la alineatul (1):

„Înainte ca un contract la distanță sau negociat în afara spațiilor comerciale sau orice ofertă similară să producă efecte obligatorii asupra consumatorului, comerciantul trebuie să îi furnizeze consumatorului următoarele informații în mod clar și inteligibil:

[...]

(h) în cazul în care există un drept de retragere, condițiile, termenele și procedurile de exercitare a dreptului respectiv, în conformitate cu articolul 11 alineatul (1), precum și formularul tipizat de retragere, prezentat în anexa I partea B;

[...]

(j) în cazul în care consumatorul își exercită dreptul de retragere după formularea unei cereri [prin care se solicită începerea prestării unui serviciu în perioada de retragere], informația potrivit căreia consumatorul este ținut să achite comerciantului costuri rezonabile, în conformitate cu articolul 14 alineatul (3);

[...]”

- 8 Articolul 9 din această directivă, intitulat „Dreptul de retragere”, prevede la alineatul (1):

„Cu excepția cazurilor prevăzute la articolul 16, consumatorul beneficiază de o perioadă de 14 zile pentru a se retrage dintr-un contract la distanță sau dintr-un contract negociat în afara spațiului comercial, fără a fi nevoit să justifice decizia de retragere și fără a suporta alte costuri decât cele prevăzute la articolul 13 alineatul (2) și la articolul 14.”

- 9 Articolul 10 din directiva menționată, intitulat „Omisiunea informațiilor privind dreptul de retragere”, prevede la alineatul (1):

„În cazul în care comerciantul nu a transmis consumatorului informațiile privind dreptul de retragere conform articolului 6 alineatul (1) litera (h), perioada de retragere expiră la 12 luni de la sfârșitul perioadei inițiale de retragere, astfel cum este stabilită în conformitate cu articolul 9 alineatul (2).”

- 10 Articolul 14 din aceeași directivă, intitulat „Obligațiile consumatorului în cazul retragerii”, prevede la alineatele (3)-(5):

„(3) Atunci când consumatorul își exercită dreptul de retragere după transmiterea cererii în conformitate cu articolul 7 alineatul (3) [...] consumatorul plătește comerciantului o sumă proporțională cu ceea ce s-a furnizat până la momentul în care consumatorul a informat comerciantul cu privire la exercitarea dreptului de retragere, în raport cu acoperirea totală a contractului. [...]

(4) Consumatorul nu suportă costurile pentru:

(a) prestarea serviciilor [...] în totalitate sau parțial, în cursul perioadei de retragere, dacă:

(i) comerciantul nu a furnizat informații în conformitate cu articolul 6 alineatul (1) litera (h) sau [j]; [...]

[...]

(5) Cu excepția celor prevăzute la articolul 13 alineatul (2) și la prezentul articol, exercitarea dreptului de retragere nu atrage răspunderea consumatorului.”

Dreptul german

- 11 Articolul 357 din Bürgerliches Gesetzbuch (Codul civil), în versiunea aplicabilă litigiului principal (denumit în continuare „Codul civil”), intitulat „Consecințele juridice ale retragerii din contractele încheiate în afara spațiilor comerciale și la distanță, cu excepția contractelor de servicii financiare”, prevede la alineatul (8):

„În cazul în care consumatorul se retrage dintr-un contract de prestări de servicii [...] acesta datorează comerciantului o compensație pentru valoarea serviciului furnizat până la momentul retragerii dacă a solicitat în mod expres comerciantului să înceapă furnizarea serviciului înainte de expirarea perioadei de retragere. Creanța care rezultă din prima teză există numai în cazul în care comerciantul a informat în mod corespunzător consumatorul în conformitate cu articolul 246a [...] din [Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (Legea de punere în aplicare a Codului civil) din 21 septembrie 1994 (BGBl. 1994 I, p. 2494, rectificare în BGBl. 1997 I, p. 1061)], în versiunea aplicabilă litigiului principal (denumită în continuare «EGBGB») [...]”

- 12 Articolul 246a din EGBGB, intitulat „Obligații de informare privind contractele negociate în afara spațiilor comerciale și contractele la distanță, cu excepția contractelor de servicii financiare”, prevede la articolul 1 alineatul (2) prima teză punctele 1 și 3, intitulat „Obligații de informare”:

„În cazul în care un consumator beneficiază de un drept de retragere [...] comerciantul este obligat să informeze consumatorul:

1. despre condițiile, termenele și procedurile de exercitare a dreptului de retragere prevăzute la articolul 355 alineatul (1) din Codul civil, precum și despre modelul de formular de retragere din anexa 2;

[...]

3. despre faptul că, în cazul unui contract de prestări de servicii [...] consumatorul datorează comerciantului, în temeiul articolului 357 alineatul (8) din Codul civil, cheltuieli rezonabile pentru serviciul prestat de comerciant, dacă consumatorul își exercită dreptul de retragere după ce a solicitat în mod expres comerciantului, la invitația acestuia din urmă, să înceapă prestarea serviciului înainte de expirarea perioadei de retragere.”

Litigiul principal și întrebarea preliminară

- 13 La 6 octombrie 2020, HJ a încheiat verbal cu o întreprindere un contract privind renovarea instalației electrice a casei sale, fără ca această întreprindere să îl fi informat cu privire la dreptul său de retragere, în conformitate cu articolul 246a din Legea de punere în aplicare a Codului civil, în versiunea aplicabilă litigiului principal.

- 14 După executarea acestui contract, întreprinderea menționată i-a prezentat lui HJ, la 21 decembrie 2020, factura aferentă, pe care acesta din urmă nu a achitat-o.

- 15 La 15 martie 2021, aceeași întreprindere a cedat totalitatea drepturilor născute din contractul menționat către DC.
- 16 În urma notificării de către HJ, la 17 martie 2021, a retragerii din același contract, DC a sesizat Landgericht Essen (Tribunalul Regional din Essen, Germania), instanța de trimitere, cu o acțiune având ca obiect obținerea plății serviciului furnizat de HJ. DC susține că întreprinderea cedentă dispune, în pofida retragerii lui HJ, de un drept la această plată, chiar dacă nu sunt îndeplinite condițiile impuse în acest scop la articolul 357 alineatul (8) din Codul civil. Excluderea unui astfel de drept, ca urmare a neîndeplinirii obligației de informare ce revine comerciantului în cauză, ar constitui o „sanctiune disproporționată”, cu încălcarea considerentului (57) al Directivei 2011/83.
- 17 La rândul său, HJ arată că, întrucât întreprinderea cedentă a omis să îl informeze cu privire la dreptul său de retragere, DC nu dispune de niciun drept la plata prețului serviciului prestat în temeiul contractului în discuție în litigiul principal.
- 18 Instanța de trimitere consideră că soluționarea litigiului principal depinde de interpretarea articolului 14 alineatul (5) din Directiva 2011/83. Aceasta admite că, potrivit dispozițiilor Codului civil adoptate în vederea transpunerii acestei directive, consumatorul nu suportă niciun cost pentru serviciul furnizat înainte de expirarea perioadei de retragere în cazul în care comerciantul în cauză a omis să informeze consumatorul respectiv cu privire la dreptul său de retragere.
- 19 Instanța de trimitere ridică însă problema dacă articolul 14 alineatul (5) menționat exclude orice drept al comerciantului respectiv la o „plată compensatorie”, inclusiv în ipoteza în care consumatorul în cauză nu și-a exercitat dreptul de retragere decât după executarea unui contract negociat în afara spațiilor comerciale și a beneficiat astfel de o valoare adăugată, cu încălcarea principiului interzicerii îmbogățirii fără justă cauză, recunoscut de Curte ca principiu general al dreptului Uniunii.
- 20 În aceste condiții, Landgericht Essen (Tribunalul Regional din Essen) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„Articolul 14 alineatul (5) din Directiva 2011/83[...] trebuie interpretat în sensul că, atunci când clientul își retrage declarația de intenție privind încheierea unui contract de construcții în afara spațiilor comerciale numai după ce comerciantul și-a prestat deja (integral) serviciile, este exclus orice drept la despăgubiri sau la compensații al comerciantului în cazul în care condițiile pentru existența unui drept la despăgubiri nu sunt îndeplinite potrivit dispozițiilor privind consecințele juridice ale retragerii, dar clientul a obținut o creștere a patrimoniului ca urmare a lucrărilor de construcție efectuate de comerciant, cu alte cuvinte s-a îmbogățit?”

Cu privire la întrebarea preliminară

- 21 Prin intermediul întrebării formulate, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 14 alineatul (5) din Directiva 2011/83 trebuie interpretat în sensul că exonerează un consumator de orice obligație de a plăti prestațiile furnizate în temeiul unui contract negociat în afara spațiilor comerciale, în cazul în care comerciantul în cauză nu i-a transmis informațiile prevăzute la articolul 14 alineatul (4) litera (a) punctul (i) din această directivă, iar consumatorul respectiv și-a exercitat dreptul de retragere după executarea acestui contract.

- 22 Cu titlu introductiv, trebuie arătat că, prin scrisoarea din 29 septembrie 2022, primită de Curte la 13 octombrie 2022, instanța de trimitere a precizat, după ce a luat cunoștință de îndoielile exprimate în observațiile scrise prezentate de Comisia Europeană cu privire la natura contractului negociat în afara spațiilor comerciale în discuție în litigiul principal, că respectivul contract trebuia calificat drept „contract de prestări de servicii”, în sensul articolului 2 punctul 6 din Directiva 2011/83.
- 23 Acestea fiind precizate, trebuie amintit că, potrivit articolului 14 alineatul (5) din Directiva 2011/83, unui consumator care își exercită dreptul de retragere dintr-un „contract negociat în afara spațiilor comerciale”, în sensul articolului 2 punctul 8 din această directivă coroborat cu articolul 2 punctele 1 și 2, nu îi revine nicio răspundere pentru acest motiv, cu excepția cazului în care se prevede altfel la articolul 13 alineatul (2) și la articolul 14 din directiva menționată.
- 24 Printre aceste din urmă dispoziții figurează articolul 14 alineatul (3) din Directiva 2011/83, potrivit căruia un consumator care își exercită dreptul de retragere după ce a solicitat comerciantului în cauză să execute un contract negociat în afara spațiilor comerciale, în perioada de retragere de 14 zile prevăzută la articolul 9 din această directivă, trebuie să plătească comerciantului respectiv o sumă, calculată pe baza prețului total convenit în acest contract, care este proporțională cu ceea ce s-a furnizat până în momentul în care comerciantul respectiv a fost informat cu privire la exercitarea dreptului de retragere în raport cu ansamblul prestațiilor prevăzute în contractul menționat.
- 25 Articolul 14 alineatul (3) menționat trebuie însă coroborat cu articolul 14 alineatul (4) litera (a) punctul (i) din Directiva 2011/83. Rezultă că, în cazul în care comerciantul în cauză a omis să furnizeze unui consumator, înainte ca acesta să încheie un contract negociat în afara spațiilor comerciale, informațiile menționate la articolul 6 alineatul (1) litera (h) sau (j) din această directivă, privind, pe de o parte, condițiile, termenele și modalitățile de exercitare a dreptului de retragere și, pe de altă parte, obligația de a plăti suma menționată la articolul 14 alineatul (3), consumatorul respectiv nu suportă niciun cost pentru serviciile care îi sunt furnizate, în tot sau în parte, în perioada de retragere. În plus, omisiunea de a furniza informațiile prevăzute la articolul 6 alineatul (1) litera (h) determină, în conformitate cu articolul 10 alineatul (1) din directiva menționată, o prelungire cu 12 luni a perioadei de retragere inițiale, începând de la expirarea acesteia din urmă.
- 26 Dreptul de retragere menționat la articolul 14 alineatul (5) din Directiva 2011/83 urmărește să protejeze consumatorul în contextul special al încheierii unui contract negociat în afara spațiilor comerciale, în care, astfel cum se amintește în considerentul (21) al acestei directive, consumatorul respectiv poate fi supus unei presiuni psihologice potențiale sau poate fi confruntat cu un element de surpriză, indiferent dacă a solicitat sau nu vizita din partea comerciantului. Prin urmare, informația precontractuală referitoare la acest drept de retragere are, pentru consumatorul în cauză, o importanță fundamentală și îi permite să ia într-un mod limpede decizia de a încheia sau nu contractul respectiv (a se vedea prin analogie Hotărârea din 23 ianuarie 2019, Walbusch Walter Busch, C-430/17, EU:C:2019:47, punctele 45 și 46).
- 27 Rezultă că, în ipoteza în care, înainte de încheierea unui contract negociat în afara spațiilor comerciale, în sensul articolului 2 punctul 8 din Directiva 2011/83, comerciantul în cauză omite să furnizeze unui consumator informațiile menționate la articolul 6 alineatul (1) litera (h) sau (j) din această directivă și în ipoteza în care consumatorul respectiv își exercită dreptul de retragere,

- dispozițiile articolului 14 alineatul (4) litera (a) punctul (i) coroborate cu cele ale articolului 14 alineatul (5) din directiva menționată exonerează consumatorul în cauză de orice obligație de a plăti comerciantului respectiv prețul serviciului furnizat de acesta în perioada de retragere.
- 28 Instanța de trimitere ridică totuși problema dacă valoarea adăugată astfel obținută de consumator nu contravine principiului interzicerii îmbogățirii fără justă cauză.
- 29 În această privință, trebuie amintit că Directiva 2011/83 are ca obiectiv, în conformitate cu articolul 1 din aceasta, să asigure un nivel ridicat de protecție a consumatorilor, astfel cum este aceasta consacrată la articolul 169 TFUE și la articolul 38 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (a se vedea în acest sens Hotărârea din 10 iulie 2019, Amazon EU, C-649/17, EU:C:2019:576, punctul 39).
- 30 În vederea atingerii acestui obiectiv, directiva menționată organizează, astfel cum rezultă din considerentele (4), (5) și (7) ale acesteia, o armonizare completă a anumitor aspecte esențiale ale contractelor încheiate între consumatori și comercianți (Hotărârea din 13 septembrie 2018, Starman, C-332/17, EU:C:2018:721, punctul 27). În acest context, articolul 4 din directiva menționată impune statelor membre să se abțină de la a menține sau de la a introduce în dreptul lor intern dispoziții care se îndepărtează de nivelul de protecție a consumatorilor stabilit prin aceeași directivă, cu excepția cazului în care aceasta prevede altfel.
- 31 Or, obiectivul stabilit de Directiva 2011/83 ar fi compromis dacă articolul 14 alineatul (5) din această directivă ar trebui interpretat în sensul că permite înlăturarea aplicării dispozițiilor clare ale articolului 9 alineatul (1) și ale articolului 14 alineatul (4) litera (a) punctul (i) din directiva menționată, astfel încât un consumator, în urma retragerii sale dintr-un contract de prestări servicii încheiat în afara spațiilor comerciale, ar putea suporta costuri care nu sunt prevăzute în mod expres de aceeași directivă.
- 32 Această soluție este coerentă cu importanța fundamentală pe care Directiva 2011/83 o conferă informării precontractuale privind dreptul de retragere din contractele negociate în afara spațiilor comerciale, amintită la punctul 26 din prezenta hotărâre. Astfel, în cazul în care comerciantul în cauză a omis să furnizeze unui consumator această informație, comerciantul respectiv trebuie să își asume costurile pe care le-a suportat ca urmare a executării contractului de servicii încheiat în afara spațiilor comerciale în perioada de retragere de care dispune acest consumator în temeiul articolului 9 alineatul (1) din această directivă. În aceste condiții, invocarea de către DC a principiului proporționalității sancțiunilor, enunțat în considerentul (57) al directivei menționate, pentru a evita astfel de costuri nu poate fi admisă.
- 33 În sfârșit, aceste constatări nu aduc atingere posibilității, eventual prevăzută de dreptul național, ca DC, în măsura în care nu poate fi considerată răspunzătoare pentru omisiunea de a-l informa pe HJ cu privire la dreptul său de retragere din contractul negociat în afara spațiilor comerciale, să formuleze o acțiune în regres împotriva comerciantului care i-a cedat totalitatea drepturilor născute din contractul menționat în condițiile respective (a se vedea prin analogie Hotărârea din 17 octombrie 2019, Comida paralela 12, C-579/18, EU:C:2019:875, punctul 44).
- 34 Având în vedere motivele care precedă, trebuie să se răspundă la întrebarea adresată că articolul 14 alineatul (4) litera (a) punctul (i) și alineatul (5) din Directiva 2011/83 trebuie interpretat în sensul că exonerează un consumator de orice obligație de a plăti prestațiile furnizate în temeiul unui contract negociat în afara spațiilor comerciale, în cazul în care

comerciantul în cauză nu i-a transmis informațiile menționate la articolul 14 alineatul (4) litera (a) punctul (i), iar consumatorul respectiv și-a exercitat dreptul de retragere după executarea contractului în cauză.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 35 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a opta) declară:

Articolul 14 alineatul (4) litera (a) punctul (i) și alineatul (5) din Directiva 2011/83/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2011 privind drepturile consumatorilor, de modificare a Directivei 93/13/CEE a Consiliului și a Directivei 1999/44/CE a Parlamentului European și a Consiliului și de abrogare a Directivei 85/577/CEE a Consiliului și a Directivei 97/7/CE a Parlamentului European și a Consiliului,

trebuie interpretat în sensul că

exonerează un consumator de orice obligație de a plăti prestațiile furnizate în temeiul unui contract negociat în afara spațiilor comerciale, în cazul în care comerciantul în cauză nu i-a transmis informațiile menționate la articolul 14 alineatul (4) litera (a) punctul (i), iar consumatorul respectiv și-a exercitat dreptul de retragere după executarea contractului în cauză.

Semnături